

TÜRKİYE'DEKİ SURIYELİ ÇOCUKLARIN EĞİTİM SORUNLARINA BİR BAKIŞ: BİR META-ANALİZ ÇALIŞMASI

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Tufan AYTAÇ¹

¹ Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Yönetimi ABD, Kırşehir, t.aytac@ahievran.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6103-3530.

Geliş Tarihi: 30.04.2021 **Kabul Tarihi:** 10.05.2021 **DOI:** 10.37669/milliegitim.930387

Öz: Araştırmanın amacı: Türkiye'deki Suriyeli öğrencilerin karşılaştıkları sorun alanlarının karşılaştırmalı olarak etki düzeyini belirlemektir. Çalışmada, meta-analiz yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın kapsamına bu konuyu ele alan araştırma raporları ve makaleleri ile yüksek lisans ve doktora tezleri alınmıştır. Tarama sonucunda dahil edilme kriterlerine uygun 2017 ve 2021 yılları arasında 13 çalışmanın olduğu görülmüştür. Bu çalışmada, 3092 kişilik bir örnekleme oluşturan 13 çalışmaya ait 4 adet etki büyüklüğü hesaplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, Suriyeli öğrencilerin Türkiye'deki eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunların etki büyüklüğü rastgele etkiler modeline göre yüksek düzeyde ($d=31,46$) belirlenmiştir. Suriyeli öğrencilerin Türkiye'deki eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlar önem sırasına göre eğitim sistemine uyum, psikolojik sorunlar, dil ve Türkçe eğitimi ve öğretmen faktörü şeklinde sıralanmaktadır. Yapılan moderatör analizi sonucunda yayın türüne, öğretim kademesine ve okul türüne göre çalışmaların etki büyüklüklerinin farklılaştığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli Öğrenciler, Mülteciler, Göçmenler, Meta-analiz.

AN OVERVIEW OF SYRIAN CHILDREN’S EDUCATIONAL PROBLEMS IN TURKEY: A META-ANALYSIS STUDY

Abstract:

The aim of this study is to determine the level of impact as compared to the problem areas faced by Syrian students in Turkey. Meta-analysis method is used in the study. The scope of the study consists of research reports and articles and Master and PhD theses addressing this issue in Turkey. As a result of the screening, it is seen that there are 13 studies between 2017 and 2021 in line with inclusion criteria. In this study, 4 effect sizes of 13 studies that make up a sample of 3092 people were calculated. According to the results of this research, the effect sizes of problem areas faced by Syrian students in Turkey were determined at a high level ($d=31.46$) according to the random effects model. The problems faced by Syrian students in the educational process in Turkey are listed in order of importance as adaptation to the education system, psychological problems, language and Turkish education and the teacher factor. As a result of the moderator analysis, it was seen that the effect sizes of the studies differed according to the type of publication, education level and school type.

Keywords: Syrian students, refugees, immigrants, meta-analysis.

Giriş

Savaş, doğal afetler, ekonomik ve siyasi olumsuzluk ve krizlerin yarattığı ülkeler arası göç ve hareketlilik beraberinde birçok sorunu meydana getirmektedir. “Arap Baharı” olarak Mısır ve Tunus’ta başlayan ayaklanmalardan 2011 yılında Suriye’de etkileneş ve yaşanan savaş ve iç çatışmalar sebebiyle milyonlarca insan komşu ülkelere ve Türkiye’ye göç etmek zorunda kalmıştır.

İlk kez 29 Nisan 2011’de Hatay ilinden 260 kişilik bir grubun Türkiye’ye giriş yapmasıyla başlayan zorunlu göç dalgası giderek artmış ve 2021 yılı Mart ayı itibarıyla, Türkiye’de yaşayan Suriyeli kayıtlı geçici koruma altındaki sığınmacıların sayısı yaklaşık 3,7 milyona yaklaşmıştır. Dünyadaki 5,6 milyon kayıtlı Suriyeli göçmenin % 66’sı Türkiye’dedir (Sözer ve İşiker, 2021; Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü, 2021)). Yoğun Suriyeli göçü sonrası Türkiye, toplumsal uyum ve eğitim çalışmalarına odaklanmıştır (Duman, 2019).

Suriye’den savaş ve güvenlik nedenleriyle ayrılmak zorunda kalan ailelerin ve çocukların eğitimi hem temel bir insan hakkıdır hem de onların Türkiye’ye entegrasyonu

açısından önemli bir ihtiyaçtır. Ülkemize sığındıkları için önceleri “misafir” gözüyle bakılan Suriyelilere zamanla geri dönme koşullarının ağırlaşması üzerine “geçici koruma altındaki sığınmacılar” statüsü verilmiştir (Uğurlu, 2018). Mülteci ve sığınmacı çocukların çoğu ev sahibi ülkede eğitim açısından dezavantajlıdır ve zayıf sosyal entegrasyon riski altındadır (Blackmore, Gray, Boyle, Fazel, Ranasinha, Fitzgerald, Misso, Gibson-Helm, 2020). Türkiye, bir göçmen ülkesi olarak öncelikle eğitim sorununa odaklanmış ve başta Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) olmak üzere resmi ve özel bir çok kurum, organizasyon ve girişim, Suriyeli göçmenlerin eğitimi ile ilgili birçok proje ve çalışma başlatmıştır (Şimşek ve Kula, 2018). Geçici koruma altındaki Suriyeli sığınmacıların kamplarda başlayan eğitimi süreci zamanla Türk Eğitim Sistemi içerisindeki okullarda devam etmiştir.

Suriye’deki iç savaşın alevlenmesi ve 2013 yılından sonra Türkiye’ye gelen göçmen sayısındaki dramatik artış, yetkilileri göçmen eğitimi politikasını gözden geçirmeye ve yeni düzenlemeler yapmaya zorlamıştır (Şimşek, 2020). MEB (MEB, 2014), Suriyeli sivil toplum kuruluşları tarafından işletilen tüm resmi olmayan Suriyeli çocukların gittiği eğitim faaliyetlerini kapsayan okulları yetkisi altına almak için kendi gözetimi altında acilen gerekli bir programı uygulamaya koymuştur (Emin, 2016). Bu bağlamda Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyeli çocukların eğitimine ilişkin olarak yapılan yasal düzenlemeler ve uygulamalar aşağıda verilmiştir:

Geçici Eğitim Merkezleri (GEM): Türkiye’nin sınır illerinde kurulan kamplarda yaşayan Suriyeli çocuklara eğitim vermek amacıyla GEM kurulmuştur. GEM, okul çağındaki Suriyeli çocuklara, Suriye müfredatını (ilk ve ortaöğretim) izleyerek Arapça eğitim veren kurumlardır (MEB, 2014). GEM’in hayata geçirilmesinde STK’lar öncülük etmiştir. Bu modelin dünyada bir örneğine rastlanmamaktadır (Emin, 2016).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2013): Genel Müdürlük uyum sürecini sağlıklı biçimde yönetmek amacıyla 3,6 milyon Suriyelinin 30’dan fazla kişisel bilgisini içeren kapsamlı bir biyometrik kayıt sistemi oluşturmuştur. Genel Müdürlük tarafından ayrıca tüm illerde göçmenlere yönelik Türkçe kursu açarak eğitimler vermiştir (Şimşek, 2020).

Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri Genelgesi (2014): Söz konusu genelge ile Suriyeli öğrencilerin devlet okullarında eğitim görmeleri sağlanmıştır. Genelgenin ardından yabancı kimlik numarası bulunmayan göçmenlerin verileri “Yabancı Öğrenciler Bilgi İşletim Sistemine (YÖBİS)” işlenmeye başlanmıştır. Bu sistem sayesinde Suriyeli öğrencilerin okula devam ve ders notu bilgileri girilmekte, karne, tasdikname ve diploma işlemleri yapılmaktadır (Şimşek, 2020).

Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PICTES): MEB ile AB Türkiye Delegasyonu arasında 2016 yılında “Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler İçin Mali İmkân Anlaşması” çerçevesinde başlatılmış bir projedir. Amaç, Suriyeli çocukların Türk Eğitim Sistemine entegrasyonunda MEB’in

çalışmalarını desteklemektir. Proje kapsamında Suriyeli çocuklara yönelik destek ve telafi eğitimleri yanında kırtasiye desteği sağlanmış, göçmen eğitiminde rol alan idareci ve öğretmenlere eğitimler verilmiştir. Birinci ayağı 2019 yılında tamamlanan PICTES projesi yapılan değerlendirmeler sonucunda başarılı bulunmuş ve 2021 yılına kadar uzatılmasına ve Avrupa Birliği tarafından desteklenmesine karar verilmiştir (<https://pictes.meb.gov.tr/izleme/Haberler/Deta-ils/206>).

İsviçre’de yapılan bir çalışmada Suriyeli göçmenlerin entegrasyon, kültürel farklılıklar, dil ve eğitim sorunları yaşadıkları görülmektedir (Kiselev, 2020). Ürdün’de yapılan bir başka çalışmada ise öğretmenler Suriyeli öğrencilerin akademik yönden yetersiz olduğunu, eğitim sistemine uyumda zorlandıklarını ve davranış bozuklukları gösterdiklerini ifade etmişlerdir (Alkhalwaldeh, 2018). Hadid ve Hos (2021) tarafından yapılan meta-sentez çalışmasında ise Suriyeli çocukların eğitiminde; dil engeli, kayıt ve denklik sorunu, eğitim materyali ve programlarının yetersizliği, sosyal uyumda zorlanma, akademik başarısızlık ve devamsızlık gibi sorunların ön planda olduğu görülmektedir. Taştan ve Çelik tarafından (2017) ve Saklan (2018) tarafından yapılan çalışmalarda, Suriyelilerin sosyal ve mekânsal olarak belirsizlik hissiyatı içerisinde olduğu ifade edilmiştir. Suriyeli öğrencilerin savaş ve göç nedeniyle sürekli bir depresyon ve travma durumunda oldukları ve dille ilgili sorunlar yaşadıkları ve günlük ihtiyaçlara sınırlı erişim nedeniyle kapsamlı psikolojik desteğe ihtiyaç duydukları görülmektedir (Aydın ve Kaya, 2019).

Araştırmanın Önemi

Suriye’deki sorunların çözümüne ilişkin belirsizlikler, Türkiye’deki Suriyeli öğrencilere yönelik daha kapsamlı ve uzun vadeli politikaların geliştirilmesini zorunlu kılmıştır (Şahin ve Sümer, 2018). Ülkemize sığınan Suriyeli mültecilerin yarından fazlasının eğitim çağında olduğu bilinmektedir. Suriyeli çocukların farklı bir dil ve çevrenin yanısıra farklı bir eğitim sistemiyle de karşılaşmaları onların eğitim sistemine uyumunu zorlaştırmaktadır (Cengiz, 2018).

Türkiye tek başına kendi olanaklarıyla Suriyeli mülteci çocukların örgün eğitim ihtiyaçlarını karşılamada zorlanmaktadır. Bu süreçte Avrupa Birliği ülkeleri ve uluslararası kuruluşlardan yeterli desteği görmemektedir (Sunata ve Abdulla, 2020, Yaşar ve Amaç, 2018). Suriyeli öğrencilerin Türk Eğitim Sistemine entegrasyonunu sağlayacak birçok politika ve uygulama gerçekleştirilmesine karşın bazı sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu bağlamda konu ile ilgili karşılaşılan sorunların belirlenmesine yönelik araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Bu meta-analiz çalışması ile bu sorunların önceliklerinin ve büyüklüğünün belirlenmesi, Suriyeli geçici koruma altındaki öğrencilere yönelik eğitim politikalarının gözden geçirilmesi yönünde yapılacak çalışmalara katkı sağlayacaktır.

Suriyeli öğrencilerin Türk Eğitim Sistemine uyumda karşılaştığı sorunları ele alan çalışmaların artması, bu sonuçların derlenip örneklem sayıları da dikkate alınarak sen-

tezlenmesi ihtiyacını ortaya koymuştur. Ancak bu konuyu ele alan ulusal ve uluslararası literatür incelendiğinde bir meta-analiz çalışması olmadığı görülmüştür. Ayrıca Suriyeli öğrencilerin karşılaştırmalı olarak ne tür ve hangi düzeyde sorunlarla karşılaştığını ele alan bütüncül ve karşılaştırmalı çalışmaların da olmadığı görülmüştür. Bu bağlamda Türkiye’de Suriyeli çocukların eğitim sürecinde karşılaştığı sorun alanlarının ve düzeylerinin ne olduğu, bu çalışmanın problemi olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’deki Suriyeli öğrencilerin karşılaştıkları sorun alanlarının karşılaştırmalı olarak etki düzeyini belirlemektir. Ayrıca araştırmanın yapıldığı yıl, yayın türü, araştırmanın yapıldığı eğitim kademesi, okul türü ve araştırmanın yapıldığı bölge moderatör değişkenlerinin etki büyüklüğü (EB) üzerindeki etkisini ortaya koymak, alt amaçlar olarak belirlenmiştir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Nicel araştırma sonuçlarını sentezleme yollarından biri de olan meta-analiz yöntemidir. Bu yöntemde aynı konu ya da tema ile ilgili birbirinden bağımsız olarak yapılmış nicel araştırmaların bulgularının sistematik bir şekilde analiz edilerek sentezlenmesi sözkonusudur. Nicel araştırma verilerinin analizinde ve sentezlenmesinde meta-analiz yöntemlerinden “Grup Farklılığı” kullanılmıştır (Card, 2012; Cumming, 2012: 205). Bir meta-analiz çalışmasında; aynı araştırma sorusuna ve konusuna yönelik tekil ve bağımsız nicel çalışmalar dahil edilme kriterlerine göre seçilir, bu çalışmalardan elde edilen veriler ileri istatistiksel yöntemlerle sentezlenerek etki büyüklükleri belirlenir ve yorumlanır (Ellis, 2012:5). Meta-analiz süreci aşamaları Şekil 1’de gösterilmektedir (Dinçer, 2014: 11).

Şekil 1. Meta-analiz Yöntemi Süreci Basamakları

Verilerin Toplanması

Türkiye’de araştırma konusu ile ilgili araştırmalara ulaşmak için Web of Science, ERIC, ULAKBİM, EBSCOhost, Google Akademik ve YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanlarından “Suriyeli öğrenciler”, “PİKTES/PICTES”, “Suriyeli mülteciler/göçmenler” anahtar sözcükleri Türkçe ve İngilizce olarak kullanılarak taramalar gerçekleştirilmiştir. Yapılan tarama sonucunda 42 çalışmadan dâhil edilme kriterlerine uygun 13 çalışmanın olduğu görülmüştür. Araştırma kapsamındaki çalışmaların seçiminde kullanılan dahil etme/hariç tutma kriterleri Tablo 1’de ifade edilmiştir.

Tablo 1. Çalışmaların Dahil Etme ve Hariç Tutma Kriterleri

Dahil Edilme Kriterleri	Hariç Tutma Kriterleri
1. <i>Yayınlanmış veya yayımlanmamış çalışma kaynakları:</i> Yayınlanmış araştırma makaleleri, raporları, yüksek lisans ve doktora tezleri meta-analize dahil edilmiştir.	1. Özet, bildiri kitabı, editör yorumu, görüşme, reklam, haber, bülten, raporlar araştırma kapsamına alınmamıştır.
2. <i>Çalışmalardaki bağımlı ve bağımsız değişkenin meta-analiz çalışmasına uygun olması:</i> Suriyeli öğrencilerin Türk Eğitim Sistemine uyumunu etkileyen değişkenlerin bağımsız ve karşılaşılan sorunların bağımlı değişken olarak kullanılmış olması dikkate alınmıştır.	2. Bağımlı ve bağımsız değişken kriterlerini karşılamayan çalışmalar araştırma kapsamına alınmamıştır.
3. <i>Örneklem grubu:</i> Türkiye’de öğrenim gören Suriyeli öğrencileri içeren çalışmalar kapsama alınmıştır.	3. Türkiye’de öğrenim görmeyen Suriyeli öğrenciler ve farklı ülkelerden gelen öğrenciler örneklem grubuna dahil edilmemiştir.
4. <i>Nicel araştırma bulguları içerme-si:</i> Çalışmaların etki büyüklüğünün hesaplanabilmesi için nicel veriler (ortalama, standart sapma, örneklem sayısı, p değeri vb.) içermesine dikkat edilmiştir.	4. Nicel verilere sahip olmayan çalışmalar (nitel çalışmalar, istatistik verileri eksik olanlar vb.) dikkate alınmamıştır.
5. 2017 ve 2021 yılları arasında Türkiye’de yapılan çalışmalar kapsama alınmıştır.	5. 2017 yılından önce yapılan çalışmalar bulunamadığından kapsam dışı olarak değerlendirilmiştir.
6. Türkçe ve İngilizce dillerinde, örneklemi Türkiye olan çalışmalar kapsama alınmıştır.	6. Türkçe ve İngilizce dilleri dışında olan çalışmalar kapsama alınmamıştır.

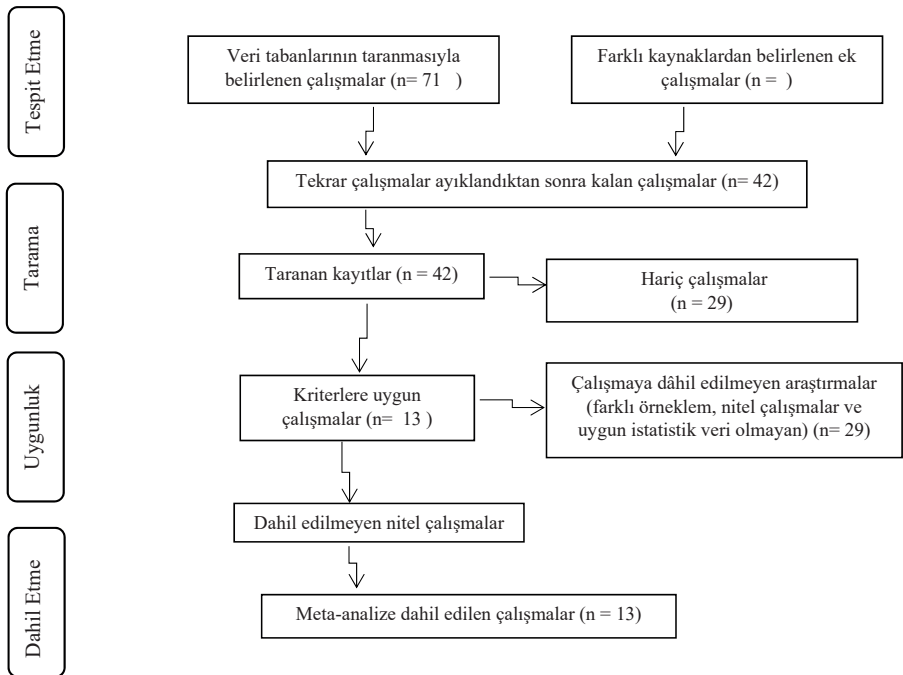
Yukarıda belirtilen dahil/hariç edilme kriterlerine göre meta-analiz kapsamına alınan çalışmaların sayısı Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Meta-analiz Kapsamına Alınan Çalışmaların Sayısı

1. Ulaşılan çalışma sayısı	2. Hariç tutma kriterlerine göre alınmayan çalışma sayısı	3. Dahil edilme kriterlerine uygun çalışma sayısı
42 çalışma (3 Doktora tezi, 16 Yüksek lisans tezi, 20 Makale, 3 Rapor)	29 çalışma (2 Doktora, 12 Yüksek lisans, 13 Makale, 2 Rapor)	13 çalışma (1 Doktora, 4 Yüksek lisans, 7 Makale, 1 Rapor)

Raporlama

Sistematiik derleme ve meta-analiz için kullanılan PRISMA akış şemasının Türkçe versiyonu şekil 2’de gösterilmektedir (Aşık, & Özen, 2019).

Şekil 2. Meta-analiz için PRISMA Akış Şeması

Araştırmanın güvenilirliği: Bir meta-analiz çalışmasında sonuçların güvenilirliği ile ilgili çalışmaların kodlanması aşamasında kodlayıcılar arası güvenilirlik önemlidir. Oluşturulan kodlama protokolüne iki kodlayıcı tarafından dahil edilecek çalışmalardaki veriler ayrı ayrı işlenmiştir. Kodlama işlemi yapıldıktan sonra kodlayıcılar arasında fark olup olmadığı eşleştirilmiş örnek t testi ile araştırılmıştır. Kodlayıcıların verdikleri değerler arasında istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır. Değerlendiriciler arası uyum ise sınıf içi korelasyon katsayısı (ICC) ile değerlendirilmiştir. Tüm ICC değerleri 0,9’un üstünde olduğu için değerlendiriciler arasında yüksek uyum bulunmaktadır.

Araştırmanın geçerliği: Meta-analize alınacak çalışmalar veri tabanları kullanılarak dahil edilme ölçütlerine uygun şekilde belirlenmiştir. Bu meta-analiz çalışmasının geçerliliğinin bir göstergesidir (Petticrew & Roberts, 2006). Veri tabanlarının taranması sonucunda bütün çalışmalara ulaşılması bağlamında geçerliliğin sağlandığı söylenebilir. Meta-analiz kapsamındaki 13 çalışmanın veri toplama araçlarının geçerli ve güvenilir olduğu kabulüyle bu meta-analiz çalışmasının da geçerli olduğu söylenebilir

Raporlama: Bu araştırmanın raporlamasında sistematik derleme ve meta analizler için kullanılan bir protokol olan “Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta Analysis (PRISMA)-(Sistematik Derleme ve Meta-analiz için Önerilen Raporlama Öğeleri (PRISMA)” yazım rehberi kullanılmıştır (Moher, Liberati, Tetzlaff & Altman, 2009). PRISMA’nın kontrol listesinin Türkçe çevirisi Aşık and Özen (2019) tarafından yapılmış olup; PRISMA’nın resmi internet sayfasında yayınlanan Türkçe versiyonu kullanılmıştır (Aşık & Özen, 2019; Prisma Checklist, 2019).

Çalışmanın Etik İzni

Yapılan bu çalışma bir meta-analiz çalışması olması nedeniyle etik kurul kararı gerektirmemektedir.

Veri Analizi

Bu çalışmada meta-analiz istatistiksel hesaplamaları için Comprehensive Meta Analysis (CMA Ver. 2.) yazılımı kullanılmıştır. Bu çalışmada, etki büyüklüğünün hesaplanmasında rastgele etkiler modeli kullanılmıştır. Çalışmaların veri analizinde “Grup Karşılaştırma Yöntemi” kullanılmıştır. Bu bağlamda Suriyeli öğrencilerin karşılaştıkları sorun alanlarının etki büyüklükleri karşılaştırılmıştır (Bakioğlu ve Özcan, 2016).

Bulgular

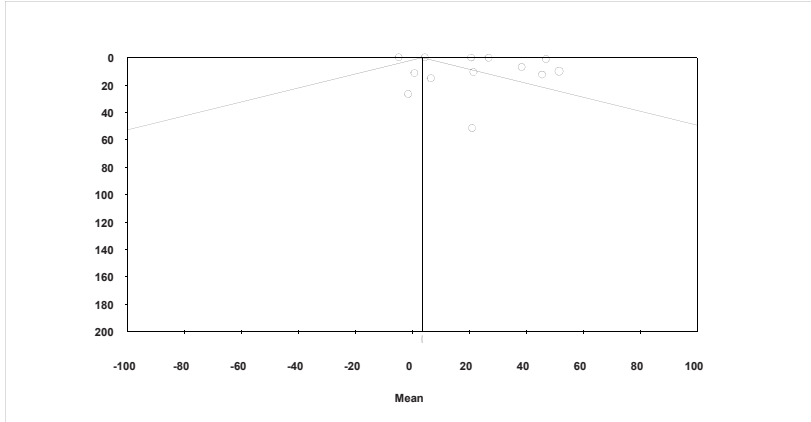
Meta-analiz çalışması sonucunda elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir.

Yayın Yanlılığı

Bu meta-analiz çalışmasında; Huni saçılım grafiği, Orwin’s Fail-Safe Number, Egger testi, Kendall’ın Tau katsayısı, Duval ve Tweedie’nin Kırp ve Doldur yöntemi ya-

yın yanlılığını tespit etmek için kullanılmıştır (Borenstein, Hedges, Higgins, & Rothstein, 2009; Cooper, 2009). Araştırma kapsamındaki 13 çalışmanın büyük çoğunluğunun şeklin üst bölümüne doğru ve birleştirilmiş etki büyüklüğüne çok yakın bir konumda yer aldığı görülmektedir (Şekil 2). Bu anlamda huni saçılım grafiği, araştırma kapsamındaki çalışmalar açısından yayın yanlılığı olmadığını (Borenstein et al., 2009, 284) şeklinde yorumlanabilir.

Şekil 2. Huni Saçılım Grafiği

Yayın yanlılığını belirleme yöntemlerinden biri olan Orwin's Fail-Safe Number 5097 olarak hesaplanmıştır. Dâhil edilme kriterlerine göre belirlenen 13 çalışma, Türkiye'de bu araştırma sorusuna yönelik yapılmış tüm çalışmaların tamamıdır. Bunların dışında 5097 çalışmaya daha ulaşılması mümkün olmadığından, bu sonuç yayın yanlılığı olmadığını şeklinde değerlendirilebilir.

Tablo 3. Yayın Yanlılığı Test Sonuçları

Dahil Edilen Çalışma Sayısı	Orwin Korumalı N sayısı	Duwal ve Tweedy'nin Kırp ve Doldur Yöntemi	Kendall'ınTau Katsayısı
13	5097	Kırılan çalışma 6	SOF Gözlenen (doldurulan) 29,08 (33,94)
			P=0,12

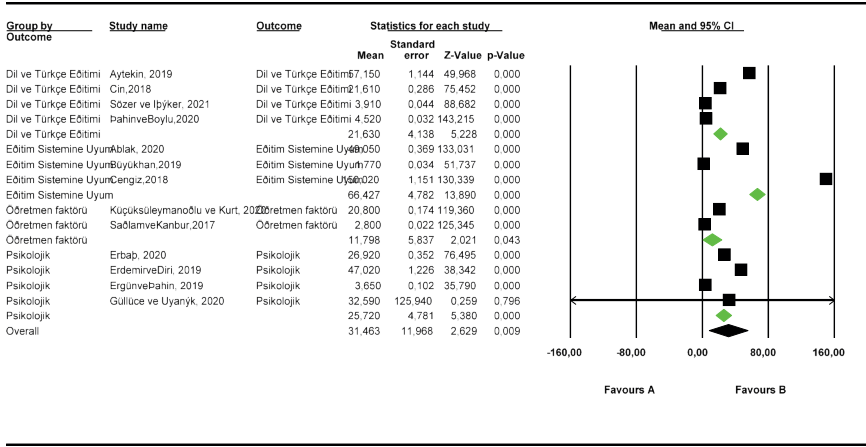
“Kırp ve Doldur” yöntemine göre 31,46 etki büyüklüğü, altı emsal çalışma dâhil edildiğinde 29,08-33,94 değerleri arasında değişmektedir. Bu değişim önemsiz düzeyde olduğundan etki büyüklüğünün güvenilir olduğu söylenebilir. Diğer bir yöntem

Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitim Sorunlarına Bir Bakış: Bir Meta-Analiz Çalışması

olan Kendall’ın Tau katsayısının 22 ve $p=0,12$ olduğu görülmüş, bu durumda p-değeri- nin anlamlı bir fark yaratmaması bağlamında yayın yanlılığının olmadığı söylenebilir (Tablo 3).

Suriyeli Öğrencilerin Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Etki Büyüklüğü Analizi Sonuçları

Suriyeli öğrencilerin eğitim sorunlarına ilişkin etki büyüklükleri ve orman grafiği (forest plot) Şekil 3’te verilmiştir.

Şekil 3. Suriyeli Öğrencilerin Eğitim Sorunlarına İlişkin Etki Büyüklükleri Orman Grafiği

Rastgele etkiler modeline göre Türkiye’deki Suriyeli öğrencilerin eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunların etki düzeyinin sıfırdan büyük bir fark olduğu görülmektedir. Çalışmaların hepsinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık ($p<0,05$) söz konusudur (Şekil 2).

Çalışmaların Etki Büyüklükleri ve Heterojenlik Testi Sonuçları

Suriyeli öğrencilerin eğitim sorunlarına ilişkin etki büyüklüklerinin sabit ve rasgele etkiler modeline göre birleştirilmiş bulgularına ilişkin istatistik değerler Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Çalışmaların Sabit ve Rastgele Etkiler Modeline Göre EB ve Homojenlik Testi Bulguları

Model/Alt boyut	Çalışma sayısı	EB ve 95% güven aralığı				Üst sınır	Z-değeri	Homojenlik			
		EB	Standart hata	Varyans	Alt sınır			P-değeri	Q-değeri	df (Q)	I ²
Eğitim Sistemine Uyum	3	66,42	4,78	22,87	57,05	75,80	13,89	0,00			
Psikolojik Sorunlar	4	25,72	4,78	22,85	16,35	35,09	5,38	0,00			
Dil ve Türkçe Eğitimi	4	21,63	4,13	17,11	13,52	29,74	5,22	0,00			
Öğretmen faktörü	2	11,79	5,83	34,07	0,35	23,23	2,02	0,04			
Boyutlar	13	31,46	11,96	14,08	8,00	54,92	2,62	0,00	71,79	3	99,97

Suriyeli öğrencilerin eğitim sürecinde karşılaştıkları sorun alanlarına ilişkin çalışmaların rastgele etkiler modeline göre ortalama EB=31,46 olarak hesaplanmıştır (Tablo 4). Meta-analiz 13 çalışmadaki veriler, rastgele etkiler modeline göre Suriyeli öğrencilerin karşılaştıkları sorunların etki düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. EB değeri Cohen'in sınıflandırmasında d=0,20-0,50 arasında ise düşük, 0,50-0,80 arasında ise orta ve 0,80'den büyük ise yüksek düzeyde olduğu belirtilmiştir (Cohen, 1988: 40). Bu çalışmada, EB değeri 0,80'den büyük olduğu için Cohen'in sınıflandırmasına göre yüksek düzeyde bir EB bulunduğu söylenebilir. Thalheimer ve Cook (2002) tarafından yapılan sınıflandırmaya göre de yüksek düzeyde bir farklılık olduğu görülmüştür. İstatistiksel anlamlılık Z testine göre hesaplandığında Z=2,62 olarak bulunmuştur. Bu değer p=0,009 ile istatistiksel anlamlılığa sahip olduğu belirlenmiştir.

Suriyeli öğrencilerin eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlar sırasıyla önem sırasına göre eğitim sistemine uyum (d=66,42), psikolojik sorunlar (d=25,72), dil ve Türkçe eğitimi (d=21,63) ve öğretmen faktörü (d=11,79) şeklinde olduğu görülmektedir.

Homojenlik Testi ve Q ve I² İstatistiği

Meta-analiz sonucunda Q-istatistik değeri (Q=71,79) 3 serbestlik derecesi ile ki-kare dağılımının kritik değerinin ($\chi^2_{0,95}=5,99$) üzerinde olduğu için EB'nün dağılımına ait homojenliğin yokluk hipotezi sabit etkiler modelinde reddedilmiştir. Diğer bir ifade ile EB dağılımının rastgele etkiler modeline göre heterojen olduğu görülmüştür. Eğitim sürecinde Suriyeli öğrencilerin karşılaştıkları sorunlara ilişkin yapılan homojenlik testleri (Q ve I²) sonucunda yüksek düzeyde bir heterojenlik bulunmuştur.

Moderatör Analizi Sonuçları

Yüksek düzeyde bulunan heterojenliğin olası nedenlerini belirleyebilmek için moderatör analizleri yapılmıştır. Suriyeli öğrencilerin karşılaştıkları sorunlara ilişkin ortaya çıkan heterojenliğin nedenlerini oraya koyan moderatör bulguları Tablo 5'te verilmiştir.

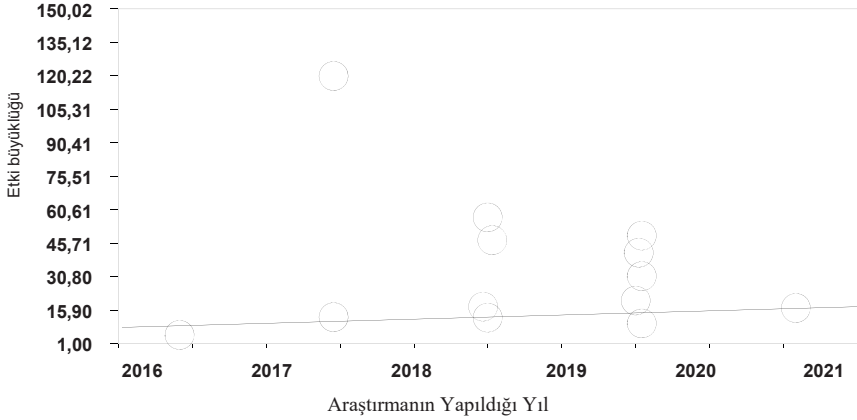
Tablo 5. Kategorik Moderatör Bulguları

Moderatör	k	d	SE	%95 CI	Q
Yayın Türü					
Yüksek lisans	4	62,60	2,14	[58,40; 66,81]	374,83
Doktora	1	1,77	4,21	[-6,48; 10,02]	
Makale	7	14,08	1,72	[10,70; 17,45]	
Rapor	1	47,02	4,38	[38,42; 55,61]	
Öğretim Kademesi					
Okul öncesi	2	46,99	5,13	[36,93; 57,05]	95,80
İlköğretim	8	33,84	1,77	[30,37; 37,31]	
Ortaöğretim	1	57,15	5,11	[47,12; 67,18]	
İlköğretim/Ortaöğretim	2	4,21	3,52	[-2,69; 11,12]	
Araştırmanın Yapıldığı Bölge					
Akdeniz	3	58,33	12,19	[34,44; 82,23]	6,97
Güneydoğu	3	25,52	14,83	[-3,55; 54,60]	
İç Anadolu	2	25,40	14,92	[-3,85; 54,66]	
Marmara	4	26,89	10,55	[6,20; 47,59]	
Bütün	1	4,52	21,10	[-36,85; 45,89]	
Okul Türü					
Anaokulu	2	46,99	5,06	[37,06; 56,93]	675,08
Geçici Eğitim Merkezi	1	150,02	5,05	[140,11; 159,92]	
İlkokul	5	11,32	2,20	[7,01; 15,46]	
Ortaöğretim	3	36,32	2,86	[30,70; 41,94]	
PIKTES	2	12,65	3,48	[5,83; 19,47]	

Not: k=çalışma sayısı, d= etki büyüklüğü (Cohen's d) , SE=Standart Hata CI=güven aralığı, Q=Çalışmalar arası heterojenlik, * $p<.05$

Yapılan moderatör analizi sonucunda yayın türüne ($p=0,00$), öğretim kademesine ($p=0,00$) ve okul türüne ($p=0,00$) göre çalışmaların etki büyüklüklerinin farklılaştığı görülmüştür. Öğretim kademesi açısından ortaöğretim kademesini ele alan çalışmanın sonuçları bağlamında karşılaşılan sorunların diğer kademelere oranla daha yüksek ($d=57,15$) olduğu görülmüştür. Okul türü açısından Geçici Eğitim Merkezlerinde ve anaokullarında eğitim alan Suriyeli öğrencilerin karşılaştıkları sorunların etki büyüklüğünün ($d=150,02$ ve $d=46,99$) diğer kademelere oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. Araştırmanın yapıldığı bölgeler bağlamında Akdeniz ve Marmara bölgesinde yeralan okullarda ve eğitim merkezlerinde Suriyeli öğrencilerin diğer bölgelerde yeralan Suriyeli öğrencilere oranla daha fazla sorunla karşı karşıya kaldığı görülmüştür.

Yüksek lisans tezi ve araştırma raporu şeklinde yayınlanan çalışmalarda Suriyeli öğrencilerin sorunlarının etki düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Araştırmanın yapıldığı bölge moderatörüne göre çalışmaların etki büyüklüklerinin farklılaşmadığı görülmüştür ($p=0,13$).

Şekil 4. Etki Büyüklükleri Meta-regresyon Sonuçları

Araştırmaların etki büyüklükleri bağlamında yıllar itibariyle Suriyeli öğrencilerin karşılaştıkları sorunların ağırlığının ve etki düzeyinin arttığı söylenebilir (Şekil 4).

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu meta-analiz çalışmasında, 13 çalışmaya (3092 kişi) ait 4 adet etki büyüklüğü belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, Suriyeli öğrencilerin Türkiye'deki eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunların etki büyüklüğünün rastgele etkiler modeline yüksek düzeyde ($d=31,46$) olduğu görülmüştür. Bu sonuç, Thalheimer and Cook'un (2002) ve Cohen (1988) sınıflandırmalarına göre yüksek düzeyde bir sonuçtur. Bu meta-analiz çalışması sonuçları, Suriyeli öğrencilerin Türkiye'de eğitim sürecinde önemli sorunlarla karşılaştıkları şeklinde yorumlanabilir. Bu meta-analiz sonucu Suriyeli öğrencilerin Türkiye'de eğitim sürecinde çeşitli sorunlarla karşılaşmaları bağlamında Semerci ve Erdoğan (2017), Şahin ve Sümer (2018), Aydın ve Kaya (2017), Taskin ve Erdemli (2018), Saklan (2018) tarafından yapılan araştırmaların sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Ulusal ve uluslararası literatürde Suriyeli öğrencilerin Türkiye'deki eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunları ele alan bir meta-analiz çalışmasına rastlanmamıştır. Bu bağlamda bu çalışmanın sonucunu diğer meta-analiz çalışmaları bulguları ile karşılaştırmak mümkün olmamıştır.

Suriyeli öğrencilerin eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlar önem sırasına göre eğitim sistemine uyum ($d=66,42$), psikolojik sorunlar ($d=25,72$) dil ve Türkçe eğitimi ($d=21,63$) ve öğretmen faktörü ($d=11,79$) şeklinde sıralanmaktadır. Alanyazın incelendiğinde bu çalışmanın sonuçlarını destekler nitelikte çalışmaların olduğu görülmektedir. Bu meta analiz çalışmasında da ortaya konulan eğitim süreçlerine uyum, psikolojik sorunlar, dil eğitimi ve öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlarla ilgili bulgular Aydın ve Kaya (2017), Cin (2018), Nayir (2017), Aykut (2019), Kılıç ve Gökçe (2018), Şahin ve Sümer (2018), Şeker ve Sirkeci (2015), Kızılabdullah ve Yürük, (2018), İmamoğlu ve Çalışkan (2017), Mercan, Uzun ve Bütün (2016), Saklan (2018), Taskin ve Erdemli (2018), Yaşar ve Amaç (2018), Taştan ve Çelik (2017, 2018), Şahin (2020), Sözer ve Işiker (2021) tarafından yürütülen çalışmaların bulguları ile uyumludur. Bu çalışmalarda da Suriyeli öğrencilerin eğitim sistemine uyumda zorlandıkları (devamsızlık, disiplin, düşük başarı, öğrenme güçlüğü, sınıfı genel başarısını düşürme vb.), dil ve iletişim sorunu yaşadıkları (kendini ifade edememe, okuma-yazmada gecikme) ve bazı psiko-sosyal problemlerle (şiddet eğilimlerinin olması, travma vb.) karşılaştıkları görülmüştür.

Araştırmadan elde edilen bir diğer sonuç öğretim kademesi açısından ortaöğretim kademesindeki Suriyeli öğrencilerin okulöncesi ve ilköğretim kademesindeki öğrencilere oranla daha fazla sorunla karşı karşıya kalmalarıdır. Bu durum, bu yaş grubundaki öğrencilerin eğitim sistemine uyumda zorlandıkları şeklinde değerlendirilebilir. Araştırmanın yapıldığı bölge moderatör değişkeni açısından özellikle Marmara bölgesinde eğitim gören Suriyeli öğrencilerin diğer bölgelerde öğrenim gören öğrencilere oranla daha fazla sorunla karşı karşıya kaldığı görülmüştür. Dikkat çekici bir sonuçta Güneydoğu Anadolu bölgesinde eğitim gören Suriyeli öğrencilerin daha az sorunla karşılaşmalarıdır.

Göç olgusu ve göçün sebep olduğu entegrasyon modellerinin en önemli boyutlarından biri eğitimidir (Şeker ve Aslan, 2015). Aslan (2020) tarafından yapılan çalışmada Suriyeli öğrencilerin Türkiye'ye entegrasyonunda, sosyal uyumlarında ve aidiyet duygusu oluşturmalarında okulun olumlu işlevler yüklediği görülmüştür. Sirin ve Sirin (2015), Levent ve Çayak (2017), Taştan ve Çelik (2017) ve Saklan (2018) tarafından yapılan çalışmalarda Suriyeli çocukların okula erişiminin önündeki en önemli engel eğitime erişim olması bağlamında okula kayıt ve bilgilendirme süreçleriyle ilgili bilgi sahibi olmama, bürokratik işlemler ve okula ulaşım konularında olduğu görülmüştür. Bu sonuç Suriyeli bazı çocukların okula gitmeye hazır olduğu ancak eğitime erişim süreçleri hakkında bilgi yetersizliğinden dolayı gidemediği şeklinde algılanabilir. Ancak MEB'in bu süreçte yoğun çalışma ve bilgilendirme faaliyetleri yaptığı da görülmektedir. Aydın ve Kaya (2017), Aykut (2019), Uğurlu (2018) ve Sözer ve Işiker (2021) tarafından yapılan çalışmalarda da öğretmenlerin Suriyeli öğrenciler ve veliler ile görüşme sıklıklarının düşük olduğu ve onların Türkçe bilmemelerinin iletişim ve okula uyumlarının önünde engel teşkil ettiği ifade edilmiştir. Bu süreçte özellikle Suriyeli öğrencilerin Türkçeyi yeterli düzeyde bilmemeleri Türk eğitim siste-

mine entegrasyonu ve okula uyumu zorlaştırmıştır. Bu bağlamda Suriyeli çocukların eğitim sürecinin desteklenmesinde aile faktörünü de dikkate alarak (Leseman, 2007) aile-çocuk-ev odaklı Türkçe dil ve eğitim programlarının geliştirilmesi gerekmektedir.

Semerci ve Erdoğan (2017) ve Saklan (2018) tarafından yapılan çalışmalarda her dört ailenin birinde çalışan çocuklar olduğu ve dört ve daha fazla çocuk sayısına sahip ailelerin %74 ünün eğitime erişiminde sıkıntılar olduğu ortaya koyulmuştur. Taştan ve Çelik (2017, 2019) tarafından yapılan çalışmalarda da Suriyeli çocukların aileye ekonomik katkı için çalışmak zorunda kalmaları, erken evlilik yapmaları ve karma eğitime gönderilmemesi gibi nedenlerle okuldan uzak kaldıkları ve eğitime erişimde sorunlar yaşadıkları ortaya koyulmuştur.

Suriyeli çocuklar arasında savaş durumu ve ebeveynlerinden birinin yokluğu nedeniyle şiddet içeren davranışlar, öğrenmeye yönelik belirsiz tutumlar, çabuk sinirlenme, konsantrasyon eksikliği, inatçılık, okula karşı olumsuz tutum ve sınıf arkadaşlarıyla uyum problemleri yaşayabilmektedirler (Alkhalwaldeh, 2018; Taştan ve Çelik, 2017). Kılıç ve Özkor (2019), Yaşar ve Amaç (2018) Gürel ve Büyüksahin (2020), ve Şeker (2020) tarafından yapılan çalışmalarda resmi okullarda çalışan öğretmenlerin Suriyeli öğrencilerin psikososyal desteğe ihtiyaç duydukları çoğunun şiddet içeren davranış bozuklukları ve psikolojik sorunları olduğu ifade edilmiştir. Bu çalışmalarda öne çıkan iki davranış kız öğrencilerde “içe kapanma” ve erkek öğrencilerde ise saldırgan davranışlar olduğu gözlemlenmiştir. Bu davranışlarda Suriyeli öğrencilerin çatışma sürecinde deneyimledikleri şiddet ve savaş ortamının öğrencileri şiddete yönelten etken olduğu düşünülmektedir. Aydın ve Kaya (2017) tarafından yapılan çalışmada, okullardaki psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin Suriyeli öğrencilere yönelik yeterli düzeyde gerçekleştirilemediği ortaya koyulmuştur. Oppedal, Özer ve Şirin, (2018) tarafından yapılan çalışmada travmatik deneyimleri olan çocuklar, daha yüksek düzeyde mevcut sosyal ve duygusal desteğe ihtiyaç duydukları, bu yönde yapılan yardımlar ile depresyon düzeylerinin azaldığı ifade edilmiştir.

Whitaker’e (2010) göre mülteci çocukların göç ettikleri ev sahibi ülkenin kültürünü ve dilini bilme düzeyi, o toplumla entegrasyon sürecini etkilemektedir. Bu bağlamda Suriyeli öğrenciler için entegrasyon sürecinde dil ve iletişimle ilgili sorunlara odaklanmak gerekmektedir. Bu anlamda dil yetersizliği Suriyeli öğrencilerin eğitime entegrasyonunda önemli bir engel olarak görülmektedir (Kardeş ve Akman, 2018; Saklan, 2018; Uzun ve Bütün, 2016). Bu meta-analiz çalışmasında da eğitime entegrasyon ve dil yetersizliği alanlardaki sorunların etki büyüklüğünün yüksek düzeyde çıkması anlamlıdır.

Aydın ve Kaya (2019), Bulut, Soysal ve Gülçiçek (2018), Taskin ve Erdemli (2018) Güven ve İşleyen (2018), Kiremit, Akpınar ve Tüfekçi, (2018) ve Yaşar ve Amaç (2018) tarafından yapılan çalışmalarda, Suriyeli öğrencilerin eğitim sürecinde karşılaştıkları sorun alanları “dil bariyeri”, “eğitim sistemine uyum” ve “disiplin problemleri” ola-

rak sıralanmaktadır. Suriyeli öğrenciler akademik olarak eğitimlerini devam ettirmede Türkçe bilgileri yetersiz olduğu için zorlanmaktadır. Bu iki sorunun başlıca nedenleri Suriyeli öğrenciler arasındaki etnik köken farklılıkları ve Türk öğrencilerle entegrasyon ve iletişimidir (Bircan ve Sunata, 2015; Kılıç ve Gökçe, 2018; Nayir, 2017; Şeker, 2020). Suriyeli öğrencilerin dil engeli, yapılan eğitimin niteliğini de düşürmektedir. Suriyeli mülteci öğrencileri Türk kültürüne entegre etmek için Türkçe konuşma ve anlama ile ilgili dil engellerinin öncelikle kaldırılması gerekmektedir. Bu süreçte proaktif davranarak öncelikle Suriyeli çocukların ve ebeveynlerinin Türkçe dil eğitimi almalarına dönük eğitim faaliyetleri düzenlenmelidir.

Suriyeli öğrencilerin eğitiminde sınıf yönetimi, eğitim programı uyumsuzluğu, ders araç-gereci eksikliği, devamsızlık ve akademik başarı boyutlarında sıkıntılar yaşanmaktadır (Saklan, 2018; Uzun ve Bütün, 2016). Aydın ve Kaya (2017), Taskin ve Erdemli (2018) ve Yaşar ve Amaç (2018) tarafından yapılan çalışmalarda, Suriyeli öğrencilerin öğrenim gördüğü devlet okullarında mültecilere eğitim verebilecek yeterli sayı ve nitelikte öğretmen olmaması, öğretim materyallerinin eksikliği ve uygun olmayan öğretim programları sorun alanları olarak öne çıkmaktadır.

GEM ile ilgili yasal düzenlemeler yapılmasına rağmen erişim noktasında problemler olduğu görülmektedir. Bu problemler; bilgisizlikten, dil yetersizliğinden, belge ve bilgilere ulaşamamaktan, ailede bakıma muhtaç bireylerin olmasından dolayı çocukların evde kalma ya da çalışma zorunluluğu hissetmesine bağlı olabilmektedir (Taştan ve Çelik, 2017; Tanrıku, 2017). Aydın ve Kaya (2017) ile Şahin ve Sümer (2018) tarafından yapılan çalışmalarda da okul müdürleri aşırı kalabalık sınıfları ve derslik yetersizliğini en önemli sorunlar olarak ifade etmişlerdir.

Suriyeli aileler, uzun süre “Arapça eğitim” ve “Suriye müfredatı” gibi faktörler nedeniyle çocuklarının eğitimi için önceleri GEM’leri tercih etmişlerdir. Millî Eğitim Bakanlığı da Suriyelilerin kendi ülkelerine geri döndüklerinde herhangi bir sorun yaşamamaları için, Türkçe öğretmek yerine Arapça müfredat ile eğitim verilmesini desteklemiştir. Ancak uzun vadede uyum sürecini zorlaştıran bu uygulamadan daha sonra vazgeçilmiştir (Şimşek, 2020). Taştan ve Çelik (2017) ve Taskin ve Erdemli (2018) tarafından yapılan çalışmalarda; GEM’ler de derslik ve bina eksikliği nedeniyle ikili öğretim yapılmasının, derslerin geç saatte başlamasının, bazı öğretim materyalleri konusunda eksiklikler olmasının, öğrencilerin birbirleriyle ve öğretmenleriyle iletişim sorunları yaşamalarının Suriyeli öğrencilerin okula aidiyet duygularını olumsuz etkilediği ifade edilmiştir. Bu sorunlar süreç içerisinde Suriyeli öğrencilerin devlet okullarına devam etmesiyle azaldığı söylenebilir. Bu meta-analiz çalışmasında ortaya koyulan okul türüne göre GEM’ler de öğrenim gören Suriyeli öğrencilerin diğer okul türlerinde öğrenim gören öğrencilere oranla daha fazla sorunlarla karşı karşıya kalmaları bulgusu, bu çalışmaların sonuçlarını desteklemektedir.

Suriyeli öğrencileri okul öncesi dönemden itibaren destekleyici dil kursları ve Türkçe eğitim faaliyetlerine öncelik ve ağırlık verilmelidir. Suriyeli öğrencilere öncelikle Türkçe öğretimi yapılmalı ardından eğitim sürecine katılımı sağlanmalıdır. Suriyeli öğrencilerin yaşadığı psiko-sosyal sorunların çözümüne ilişkin okullarda psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin, bu çocukların yaşadıkları travmaların azaltılmasında ve uyum sorunlarını önlemede daha etkin kullanılmasını sağlayıcı çalışmalar yapılmalıdır.

Kaynakça

- * Ablak, S. (2020). Attitudes of Secondary School Students towards Refugee Students. *International Journal of Psychology and Educational Studies*, 7 (3), 101-110.
- Alkhalwaldeh, A. (2018). Syrian refugees' children instructional challenges and solutions in Jordan: teachers' and parents' perspectives. *Border Crossing*, 8(2), 311-331.
- Aslan, A. (2020). Suriyeli Öğrencilerin İkincil Sosyalleşmeleri Bağlamında Okulun İşlevleri: Çarşamba İlçesi Örneği. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 8 (1), 42-58.
- Aşık, Z., & Özen, M. (2019). Meta-Analysis Steps and Reporting. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 13(2), 232-240.
- Aydın, H., & Kaya, Y. (2017). The educational needs of and barriers faced by Syrian refugee students in Turkey: a qualitative case study. *Intercultural Education*, 28:5, 456-473.
- Aydın, H., & Kaya, Y. (2019). Education for Syrian Refugees: The New Global Issue Facing Teachers and Principals in Turkey. *Educational Studies*, 55:1, 46-71.
- Aykut, S. (2019). *Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitim Sorunları: Farklılıklara Saygı Eğitimini Odağında Okul Sosyal Hizmeti Önerisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). H.Ü. Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- *Aytekin, M. D. (2019). *İmam-Hatip Liselerinde Okuyan Suriyeli Öğrencilerin Yaşadıkları Uyum ve Dil Sorunları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Bakioğlu, A. ve Özcan, Ş. (2016). *Meta-Analiz*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bircan, T., & Sunata, U. (2015). Educational assessment of Syrian refugees in Turkey. *Migration Letters*, 12(3), 226-237.
- Blackmore, R., Gray, KM, Boyle JA, Fazel, M., Ranasinha, S., Fitzgerald G, Misso, M., Gibson-Helm, M. (2020). Systematic Review and Meta-analysis: The Prevalence of Mental Illness in Child and Adolescent Refugees and Asylum Seekers. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*. 59(6):705-714.
- Borenstein, M., Hedges, L. V., Higgins, J. P. T., & Rothstein, H. R. (2009). *Introduction to meta-analysis*. West Sussex-UK: John Wiley & Sons Ltd.

Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitim Sorunlarına Bir Bakış: Bir Meta-Analiz Çalışması

- Bulut, S., Soysal, Ö. K. ve Gülçiçek, D. (2018). Suriyeli Öğrencilerin Türkçe Öğretmeni Olmak: Suriyeli Öğrencilerin Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(2), 1210-1238.
- *Büyükhana, M. (2018). *Suriyeli Ortaokul Öğrencilerinin Psikososyal Uyum Sorunları ile Demografik Özellikler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Card, N. A. (2012). *Applied meta-analysis for social science research*. New York: The Guilford Press, 7, 9.
- *Cengiz, E. (2018). *Suriyeli ortaokul öğrencilerinin psikososyal uyum sorunları ile demografik özellikler arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çığ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin
- Cınt-Karaağaç, F. ve Güvenç, H. (2019). Resmi ilkokullara devam eden Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitim sorunları. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 530-568.
- * Cin, G. (2018). *Suriyeli Öğrencilere Eğitim Veren Sınıf Öğretmenlerinin Yaşadıkları Sorunlar ve Psikolojik Sağlamlılık Düzeyi: Adana İli Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çığ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mersin.
- Cooper, H. M. (2009). *Research synthesis and meta-analysis: A step-by-step approach* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Cumming, G. (2012). *Understanding the new statistics*. New York: Routledge, Taylor and Francis Group.
- Dinçer, S. (2014). *Eğitim bilimlerinde uygulamalı meta-analiz*. Ankara: PEGEM Akademi Yayıncılık.
- Duman, T. (2019). Toplumsal Uyum İçin Eğitimin Önemi: Türkiye'deki Suriyeliler Örneği. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (41), 343-368.
- Ellis, P. D. (2012). *The essential guide to effect sizes* (5th edition). Cambridge-UK: Cambridge University Press.
- Emin, N. M. (2016). *Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Temel Eğitim Politikaları*. SETA: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı. Sayı: 153. İstanbul: Turkuvaz Matbaacılık Yayıncılık A.Ş.
- * Erbaş, G. E. (2020). *Göçe Maruz Kalmış Suriyeli Öğrencilerle Türkiyeli Öğrencilerin Depresyon ve Travma Düzeyleri ile Duygularının İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Bilgi Üniversitesi, Lisansüstü Programlar Enstitüsü, İstanbul.
- * Erdemir, E. ve Diri, A. (2019). *Erken Çocukluk Eğitimi Yaz Anaokullarının Suriyeli çocuklar ile Bölge çocukları üzerindeki etkileri: Değerlendirme raporu*. İstanbul: AÇEV.
- * Ergen, H. ve Şahin, E. (2019). Sınıf öğretmenlerinin suriyeli öğrencilerin eğitimi ile ilgili yaşadıkları problemler. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:16, Sayı:44, s. 377-405

- *Güllüce, E. S., & Uyanık, G. (2020). Anaokuluna Devam Eden Suriyeli Çocukların Sosyal Becerilerinin Psikometrik Özelliklerine Göre İncelenmesi. *Milli Eğitim*, Cilt: 49, Sayı: 227, s. 315-344.
- Gürel, D., & Büyüksahin, Y. (2020). Education of Syrian Refugee Children in Turkey: Reflections From the Application. *International Journal of Progressive Education*, Vol. 6, No. 5, p.426-442.
- Güven, S. ve İşleyen, H. (2018). Sınıf yönetiminde iletişim, iletişim engelleri ve Suriyeli öğrenciler. *Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 5(23), 1293-1308.
- Hadid A.,& Hos, R. (2021) Syrian Refugees in Turkey: (Un)Equal Opportunities in Education. In: Aydın H., Langley W. (eds) Human Rights in Turkey. *Philosophy and Politics-Critical Explorations*, Vol 15. Springer, 5-8.
- Internet: Prisma Checklist Turkish Version. WEB: Retrieved from <http://www.prismastatement.org/documents/PRISMA%20Turkish%20checklist.pdf>. adresinden 31.03.2021 tarihinde erişilmiştir.
- İmamoğlu, H. ve Çalışkan, E. (2017). Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Devlet Okullarında İlkokul Eğitimine Dair Öğretmen Görüşleri: Sinop İli Örneği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (2) , 529-546.
- Kardeş, S., & Akman, B. (2018). Suriyeli sığınmacıların eğitimine yönelik öğretmen görüşleri. *İlköğretim Online*, 17(3), 1224-1237.
- Kılıç, G. ve Özkor, D. (2019). *Suriyeli çocukların eğitimi araştırma raporu*. İstanbul: Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği.
- Kılıç, V. A., & Gökçe, A. T. (2018). The Problems of Syrian Students in the Basic Education in Turkey. *European Journal of Social Science Education and Research*, Vol 5, No 1, p.199-211.
- Kızılabdullah, Y, & Yürük, T. (2018). The contribution of the religious culture and ethic scourse on the integration of children of Syrians in Adana, Turkey. *Religious Education*, 113:3, p. 289-301.
- Kiremit, R.F, Akpınar, Ü., & Tüfekçi Akcan, A. (2018). Suriyeli öğrencilerin okula uyumları hakkında öğretmen görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(6), 2139-2149.
- Kiselev, N., Pfaltz, M., Schick, M., Bird, M., Pernille, H., Sijbrandij, M., Morina, N. (2020). Problems faced by Syrian refugees and asylum seekers in Switzerland. *Swiss Medical Weekly*, 150(4344).
- * Kurt, A., & Küçüksüleymanoğlu, R. (2020). Suriyeli Öğrenciler İçin Görevlendirilen PICTES Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri: Bursa Örneği. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*; 2020; (39); 24-45
- Leseman, P. (2007). Early education for immigrant children. The Transatlantic Task Force on Immigration and Integration, *Migration Policy Institute/Bertelsmann Stiftung*.
- Levent, F. ve Çayak, S. (2017). Türkiye'deki Suriyeli Öğrencilerin Eğitimine Yönelik Okul Yöneticilerinin Görüşleri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*. Cilt:14-1, Sayı:27, s.21-46.

Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitim Sorunlarına Bir Bakış: Bir Meta-Analiz Çalışması

- MEB. (2014). Yabancılarla Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri. <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1715.pdf>. adresinden 31.03.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., and Altman, D. G., The PRISMA Group (2009). *Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses: the PRISMA Statement*. PLoS Medicine, 6 (7): 197.
- * Sağlam, H. İ. ve İlksen Kanbur, N. (2017). Sınıf Öğretmenlerinin Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 7(2), 310-323.
- Saklan, E. (2018). *Türkiye'deki Suriyeli Eğitim Çağı Çocuklarının Eğitim Süreçleri Üzerine Bir Çözümleme*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). A.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Semerci, P. U. & Erdoğan, E. (2018) Who cannot access education? Difficulties of being a student for children from Syria in Turkey. *Vulnerable Children and Youth Studies*, 13:1, 30-45.
- Seydi, A. R. (2014). Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar. *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 31, ss.267-305.
- Sırn, Selcuk R. and Lauren Rogers-Sirin. (2015). *The Educational and Mental Health Needs of Syrian Refugee Children*. Washington, DC: Migration Policy Institute.
- *Sözer, M. A. ve Işiker, Y. (2021). Suriyeli öğrencilerin eğitim süreçlerinde öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 183-200.
- Sunata, U., & Abdulla, A. (2020) Lessons from Experiences of Syrian Civil Society in Refugee Education of Turkey, *Journal of Immigrant & Refugee Studies*. 18:4, 434-447.
- *Şahin, F. & Boylu, E. (2020). Geçici koruma altındaki Suriyeli öğrencilere ilk okuma yazma öğretimine ilişkin öğretmen öz yeterlik algılarının incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(2), 343-359.
- Şahin, H. (2020). Göç olgusu, mülteci çocukların eğitimi ve Suriyeli mülteci çocukların Türk eğitim sistemine entegrasyonu süreci. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9(1), 377-394.
- Şahin, S. ve Sümer, S. (2018). The Problems Experienced in the Integration Process of Syrian Students into the Turkish Education System. *Universal Journal of Educational Research* 6(5), 909-918.
- Şeker, B. D. ve Aslan, Z. (2015). Refugee children in the educational process: An social psychological assessment. *Journal of Theoretical Educational Science*, 8(1), 92.
- Şeker, B. D., Sirkeci, I. (2015), Challenges for Refugee Children at School in Eastern Turkey, *Economics and Sociology*, Vol. 8, No 4, pp. 122-133.
- Şeker, S. (2020). *Mülteci Öğrencilerin Karşılaştığı Eğitim Sorunları: Yozgat İli Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bozok Üniversitesi. Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Şimşek, H. (2020). Dezavantajlı Grupların ve Öğrencilerin Hak ve Sorumlulukları. Eğitim Hukuğu. Editör: Doç.Dr. Tufan Aytaç, Ankara: Pegem Akademi.

- Şimşek, H. ve Kula, S. S. (2018). *Türkiye'nin Göçmen Politikasında İhmal Edilen Boyut: Eğitsel Uyum Programı. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (AEÜİİ-BFD)*, Cilt 2, Sayı 2, Sayfa: 5-21.
- Tanrıkulu, F. (2017). Türkiye'de yaşayan Suriyeli çocukların eğitim sorunu ve çözüm önerileri. *Liberal Düşünce Dergisi*, 22 (86), 127-144.
- Taskın, P., & Erdemli, O. (2018). Education for syrian refugees: problems faced by teachers in Turkey. *Eurasian Journal of Educational Research*, 75, 155-178.
- Taştan, C. & Çelik, Z. (2017). *Türkiye'de Suriyeli çocukların eğitimi: Güçlükler ve öneriler*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü (TKHD). (2021). Suriye İnsani Yardım Operasyonu Raporu. Erişim adresi: <https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/subat-2021-suriye-krizi-insani-yardim-operasyonu-raporu-29-03-2021-98097072.pdf> adresinden 31.03.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Uğurlu, Z. (2018). Suriyeli Sığınmacı Öğrencilerin Okula Uyum Sorunlarının Çözülmesi ve Desteklenmesinde Öğretmen Etkisi. Şiddet ve Sosyal Travmalar, Editör: Adem Solak. Ankara: Hegem Yayınları.
- Uzun, E. M. ve Bütün, E. (2016). Okul öncesi eğitim kurumlarındaki suriyeli sığınmacı çocukların karşılaştıkları sorunlar hakkında öğretmen görüşleri. *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, C.1, S.1, s.72-83.
- Whitaker, E. (2010). *Language acquisition of the children of immigrants and the role of non-profit organizations*. Washington: University of Puget Sound.
- Yaşar, M. R. ve Amaç, Z. (2018). Teaching Syrian Students in Turkish Schools: Experiences of Teachers. *Sustainable Multilingualism*. 233-120, p.225-238.